

Minnesanteckningar från möte med miljöersättningsgruppen

---

7 april 2011 kl.10-16

Vilka slutsatser finns från halvtidsutvärderingen som berör miljöersättningar? Jörgen Wissman, SLU

Se pp-presentation

Frågor och diskussion

Arter i ängsmark har det relativt jobbigt. En av anledningarna till att det ser ut som det gör med ängsmarker beror på att det är för dåligt betalt. Andra anledningar är de korta tidsperspektiven och att det kan vara svårt att lita till politiken.

Vad behövs för volym i landskapet för att bevara den biologiska mångfalden? Det finns åtgärdsprogram för hotade arter, men att ta upp det och se generellt vad som behövs i landskapet är svårare. Skogsbetet har gått ner under en lång period. Det är svårare att få det godkänt nu jämfört med i början av 2000-talet. Fäbodbeten har gått ner katastrofalt. Det är lika många brukare, men med mindre betalt. Det är ett ansträngt läge, vilket slår igenom bland fäbodbrukarna.

Slutsatser för biologisk mångfald och kulturmiljövärden i betesmarker, slätterängar och våtmarker:

Bevara areal av naturliga gräsmarker, rödlistade arter och landskapet: här behövs precision och specifika åtgärder. För att klara detta behövs mer kontakt mellan länsstyrelser och brukare och besök på gården för att se hur stöd kan samverka och vad brukaren kan göra.

Problem: de nya betesmarksdefinitionerna – samspelet med gårdsstödet

Landskapsperspektivet – hur ska detta förbättras? Det har blivit fragmenterat och man ser inte helheter så som tidigare.

CAPs miljöeffekter har på gång en rapport med nya, uppdaterade siffror för betesmarker, slätterängar och våtmarker.

Skötselplaner för gårdens natur- och kultur – finns dessa kvar? Ingen på mötet hade svaret på detta.

Länsstyrelsen har en svår roll, som både skulle behöva informera/ge råd och kontrollera. Stormöten funkar inte för alla, man behöver kontakten mellan personer för att inspirera. Ofta är det också bråttom. En lösning är att ha andra rådgivare än länsstyrelsen. Det tekniska och

fragmenterade synsättet är ett annat problem. Regelverket blir för trubbigt och kan inte fullt ut stötta de regionala nyanserna som finns, såsom fåbodbruk och skärgårdsbruk.

Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet och renskötselområden:

Väldigt lite gjort inom detta. Ska gynna biologisk mångfald. När det gäller landskapselement kan man inte belägga att stöden haft denna effekt. Ersättningar inom landskapselement har ändrats. Forskning pågår för att undersöka vad som egentligen har hänt. Två studier i Örebro län och Västmanlands län under 2004 är gjorda.

Traditionella kulturväxter och husdjursraser:

Generellt hyfsat, men det finns några raser som behöver akuta åtgärder. Fråga ställdes om det finns några av husdjursraserna som saluförs. Jo, fjällko, vissa getter, rödkullor. Det finns ca 1300 fjällkor varav 600-700 i mjölkkontrollen. Skillnad på att avla för att bevara eller avla för att använda.

Utvald miljö (RPE)

Beloppet för detta 2010 var 94 miljoner fördelat på 19 insatser. Komplex och tidskrävande. Det är svårt att se insatsernas effekt. Det finns för lite data och insatserna är för nya än så länge. Dålig måluppfyllelse för anläggning av våtmarker, men god prognos. Ett problem är att miljönyttan med detta krockar med de administrativa kraven på bl.a. MKB.

Restaurering av betesmarker och slåtterängar. Det finns en bristande tilltro och osäkerhet inom och mellan programperioderna. Vem vet om man är bonde om 10 år?

En orsak till att bilden ser ut som den gör angående anläggande av våtmarker och restaurering av betesmarker kan vara att om det finns incitament hos brukaren så kan de intentionerna ändå kväsa av att man istället fokuserar på enskilda eller hotade arter. Några exempel: död allé-gråsugga, rovdjur-fåbodbruk. Brukaren har inte de ekonomiska medlen att finlira på det sättet. Borde inte läggas krokben för att skapa större biotoper.

Vilka åtgärder som varje län vill prioritera ska göras i samråd med partnerskapet och genomgå de regionala genomförandestrategierna. Varje part ska kunna göra sin röst hörd. Finns det åtgärder som det finns behov av regionalt, men som man valt bort?

Miljöersättningsgruppen är ett viktigt forum för att också göra sin röst hörd, men det saknas fler sådana nationella forum där man kan diskutera. Detta efterlyser några i miljöersättningsgruppen. På våra möten ska ingen ställas till svars, utan vi nätverkar och samverkar med alla de parter som är med i gruppen.

Extensiv vallodling

Osäkert om detta minskar växtnärläckage. Ersättningen bidrar troligtvis till att landskapet hålls öppet. Ev. motsatt effekt på andelen spannmålsodling i skogsbygd. Finns uppenbar risk för konkurrens med betesmarksersättning. Vallstödet är likt en stödfunktion för att behålla betesmarker. Är detta ett av stöden som håller igen/hindrar yngre brukare? Det skulle kunna vara så.

Certifierad ekologisk produktion

Störst anslutning i Norrland (extensivt jordbruk) och minst i Skåne (intensivare jordbruk). Det finns många rapporter, som visar olika saker och olika fakta. Det är väldigt många variabler som spelar in. Det finns inga entydiga svar när det gäller t.ex. växtnärläckage. Man bör kanske vara försiktig med uttrycken intensifiera och extensifiera, kanske bättre att prata om vilka åtgärder som ger mer effekt. Ta det bästa från den konventionella gården och den ekologiska gården!

Rekommendationer/utvärderingen föreslår att:

- hela ersättningsystemet förenklas – en sådan utredning efterlyses! Förslagsvis kan kontrakt upprättas mellan lantbrukaren och staten.
- miljöeffekten ska bli styrande för hur åtgärder utformas
- rådgivningsresurserna ökas
- landskapsperspektivet beaktas vid utformning av åtgärder inom axel 2
- ersättningen till Extensiv vallodling för miljön och det öppna landskapet omformas (införa nytta av insatsen)
  - fler effektindikatorer upprättas på nationell nivå (saknas för de flesta insatser i nuläget)
  - ökad insamling av fältdata (översyn av vad som behövs till slututvärderingen, vad som behövs i framtiden)
- betesmarksdefinitionen omprövas

Framtida jordbrukspolitiken – förgröning. Helene Holstein, Landsbygdsdepartementet

---

Se pp-presentation

Kommissionens meddelande:

Förslaget: Direktstödet ska förses med ett obligatoriskt grönt inslag.

Kommissionens förslag om förgröning:

- Ettåriga, enkla, allmänna och icke-kontraktstyrda åtgärder.
- Exempel på åtgärder: krav på vinterbevuxen mark (vi har svensk lagstiftning), krav på bibehållen andel permanent betesmark (för vissa kan detta innebära inlåsnings effekter), krav på visst antal grödor i växtföljden (kan betyda att undantag behövs, hur ska vi kontrollera detta?), krav på viss andel träda (kravet togs bort 2008, trubbigt instrument), Natura 2000
- Gröna nivåns storlek? Lutar åt en viss andel av totala direktstödet - kommissionären har pratat om 30 % på EU-nivå (inte företagsnivå).
- Ersättningsnivå? Lutar åt enhetlig stödnivå per hektar, bestämd av kommissionen (alltså inte korrelerad till vad det kostar)
- Villkor? Lutar åt enhetliga krav, bestämda av kommissionen
- Sanktioner? Lutar åt sanktioner liknande för tvärvillkoren (dvs. % avdrag på direktstödet)

Europaparlamentets betänkande (utkast)

- Miljöåtgärder styrs från pelare 2
- För att få direktstöd (pelare 1) krävs deltagande i minst två miljöersättningsåtaganden (pelare 2)
- Miljöersättningar pelare 2: 100 % EU-finansierat
- Omfördelning av medel från pelare 1 till pelare 2
- Förslaget har stött på visst motstånd inom Europaparlamentet, eftersom detta förslag bl.a. innebär ett krav på brukaren

Kommissionens förslag om förgröning bra eller dåligt?

Miljöersättningar blir effektiva om riktade mot ett specifikt problem och ersättningen motsvarar åtgärdens kostnad, dock högst samhällets betalningsvilja. Hög grad av nationellt/regionalt självbestämmande är alltså att föredra!

Frågetecken: ska alla länder ”erbjuda” samtliga fem exempel på miljöåtgärder? Frivilligt för brukaren eller måste alla brukare uppfylla/genomföra någon/alla fem åtgärderna? Kopplingen mellan pelare 1 och 2?

Alt 1 om möjlighet till nationell utformning:

Mini-LBP i pelare 1 med ”egna” miljöåtgärder (redovisa till kommissionen tillräckligt antal miljöåtgärder). Riktade ersättningar. Extra betalning per hektar, motsvarande kostnaderna (jämför pelare 2). Ger ökad miljönytta. ”Lättar trycket” på pelare 2. – Men, vi bygger ju då upp två parallella system (administrativt tungt).

Alt 2 om små/inga möjligheter till nationell utformning:

Samma ersättning per hektar för alla – ineffektivt. Samma villkor för alla – ineffektivt (jämför t.ex. Norrland och Danmark). Lång gemensam åtgärdslista. Samma obligatoriska villkor för alla kan leda till låga krav – liten miljönytta, mindre kostsamt för jordbruket.

Man ser över tvärvillkoren. Låter som att man utökar tvärvillkoren, men att skillnaden är att man talar om en ersättning per hektar.

Frågor och diskussion

- Vi kommer att behöva anpassa krav i pelare 2 till pelare 1, t.ex. skötselplaner. Allmänna värden hamnar i pelare 1 och särskilda värden i pelare 2.
- Totalbudgeten kommer vara ungefär densamma som i nuvarande program.
- WTO-förhandlingarna går i linje med att man kan nedmontera pelare 1.
- Vad tycker Sverige? Kan vi göra inspel? – Jo, vi håller på med detta, men kan inte säga något om det.
- Har olika länder olika mycket tyngd i att bestämma detta? – På sätt och vis. Det har att göra med trovärdighet och hur påstridig man är. Alla kommer att spela in det man vill ha.
- Kan det bli så att Sverige väljer vissa saker och att man sen bör backa upp detta med andra åtgärder? – Då får vi använda pelare 2 och möta upp detta.
- Finns det något som kommer att väga tyngre? – Man pratar fortfarande om de fyra utmaningarna. Vatten och biologisk mångfald kommer nog få stor tyngd i pelare 1.
- Tidsmässigt är allt förskjutet ett halvår. Förordningen kommer möjligtvis i slutet av detta år. Kommissionen reder i hur man ska förstå parlamentets betänkande. Finns möjlighet att åka ner och påverka. Under hösten är det svårare att påverka. Efter att lagförslaget kommit går man igenom artikel efter artikel. Jordbruksministrarna kommer att besluta om detta, troligtvis på våren 2013. Stats- och regeringscheferna kommer besluta om budgeten i slutet av 2012. Därefter ska budgeten fördelas per land. Nyckeln för fördelningen bestäms av jordbruksministrarna. I slutet av 2012/2013 kommer beslut om nationella pengar. Sen ska nationella program och föreskrifter fram. Blir svårt att få allt på plats till början av 2013. Finns rykten om övergångsperiod.
- Jordbruksverket har haft i uppdrag att titta på de fem exemplen på åtgärder och vilka effekter det skulle få på Sverige, inklusive inlåsnings effekter. Rätt person angående de fem exemplen på åtgärder att vända sig till är Bo Norell på Jordbruksverket, bo.norell@jordbruksverket.se

Temagruppen ”Public goods and public intervention”

- Vilka är de kollektiva nyttigheterna och hur kan man använda landsbygdsprogrammet? Gruppens arbete syftade till att få till stånd en gemensam förståelse av betydelsen mellan kopplingen jordbruksverksamhet och kollektiva nyttigheter.

- 11 deltagare i gruppen - myndigheter, NGO och forskare. IEEP gjorde jobbet och gruppen fungerade som referensgrupp.
- Slutrapport finns på www.enrd.ec.europa.eu
- Vilka kollektiva nyttigheter är knutna till jordbruk? Miljönyttigheter (biologisk mångfald, vattenkvalitet och tillgång, barriärer mot översvämning och bränder, landskap, markens bördighet) + andra nyttigheter (levande landsbygd, livsmedelssäkerhet, djurvälstånd).
- Åtgärder för kollektiva nyttigheter inom landsbygdsprogrammet: arealersättning, investeringsstöd för en miljömässigt hållbar produktion (vattenförvaltning, växthusgaser) och kompetensutveckling. Miljöersättningar, LFA och investeringsstöd står för 50 % av de totala resurserna inom pelare 2.
- Kollektiva nyttigheter i landsbygdsprogrammet: I huvudsak biologisk mångfald, landskap och vattenkvalitet. I Medelhavsländerna även vattentillgång. Klimatrelaterade kollektiva nyttigheter får ökat fokus. Framförallt fokus i axel 2. Axel 1: växthusgaser och vattenförvaltning. Axel 3: landskap och biologisk mångfald.
- Att tänka inför nästa period: Resultat visar sig först efter en tid. Beakta synergier mellan olika kollektiva nyttigheter för att maximera multipla kollektiva nyttigheter och minimera konflikter. Mer riktade ersättningar med tydliga mål. Kompetensutveckling krävs. Empiriska studier för att belägga effekter.
- Rädd för att använda kollektiva nyttigheter på ett felaktigt sätt, för att motivera statliga insatser/åtaganden. Finns andra aspekter, t.ex. rättvisa.

Presentationer av två av våra deltagande organisationer

Skärgårdarnas riksförbund

Se pp-presentation

Sverige har 500 bebodda öar utan fast landförbindelse. Finns bara kvar 239 skärgårdsbönder. Totalt 3000 nötkreatur, 2800 får och 400 hästar. Enormt tätt med småföretagande. Ibland med olika verksamhet under olika tidpunkter på året. Väldigt tryck på mark och stor konkurrens om bostäder och mark. Service och tillgång till denna är viktigt för att kunna bo och försörja sig. Många intressen som ska förenas, t.ex. naturskydd, fågelskydd, sälkydd, Natura 2000, båt- och turistaktiviteter. Det blir en osäkerhet i detta - ju mer vi binder upp oss i olika skyddsområden, desto mer uppbundna blir vi med fler begränsningar. Små marginaler och mycket anpassning till regler.

Skärgården är ett kulturlandskap som behöver brukas. Sämre jordbruksmarker ju längre ut mot havet man kommer. Samtidigt ökar intresset från naturvård och friluftsliv längre ut. Att hålla på med skärgårdsjordbruk innebär jättemycket transporter. Finns litet transportstöd, men det täcker inte mycket av kostnaderna. Bygger på att man har egna båtar o.s.v. Sommartid är det svårt att komma fram med djurtransport, om man inte har egna båtar. Svårt att få veterinär att komma till djuren.

Omöjligt att brukaren kan räkna in och se till varje djur varje dag. Eller att myndigheter börjar fundera på om det är nyttigt eller ej för djuren att dricka havsvatten och vill förbjuda det. Blocken: djuren går över hela ytan, funkade inte praktiskt att man ska räkna bort bergknallar, träd och annat. Det är synd att ytorna för skogsbyte har minskat och inte är godkända längre.

Skärgårdsbönderna behöver ett nytt synsätt i miljöersättningarna: Titta inte bara på den nytta man gör utan även på hur nyttan görs. Uppmuntra företag med brukningscentrum på ö. Den biologiska mångfalden främjas, liksom kulturvärdet med gårdar i aktiv drift året runt.

Åtgärder:

- Gör mosaikmarker till nationell stödform
- Koppla ”Svårtillgängliga marker” till aktiva brukningscentrum
- Förbättra formerna i investeringsstödet, kanske upp till 50 %
- Se helheten i skärgårdsjordbruket

Vi behöver komma åt den regionala mångfalden och komma bort från ett för detaljerat regelverk. Man måste vara rädd om de brukare som håller på. Det är svårt att ta upp ett brukande om man haft en längre paus emellan och ska börja från noll. Det får inte bli för kostsamt och tungt. Då är det risk för att folk lämnar och går vidare till annan sysselsättning.

Sveriges Nötköttsproducenter

Se pp-presentation

Intresseorganisation med 1500 direktmedlemmar och 7 anslutna rasföreningar. Mål: Att förbättra lönsamheten i nötköttsproduktionen. Hävda nötköttsproducenternas intressen. Initiera och följa upp forskning, utveckling och rådgivning. Öka och underlätta kontakten mellan nötköttsproducenter i hela landet.

I viss mån har man tappat glädjen mellan bönder och mellan bönder och handläggare pga. bl.a. definitionen på gårdsstödet. Fattas inspiration och förklaringar. Tvärvillkoren är tuffa och för djurhållande gårdar är kontrollpunkterna många fler. Detta kan på sikt leda till färre miljöersättningsåtaganden.

Några aktuella frågor:

- Debatt igår i riksdagen om att länsstyrelserna inte klarar djurskyddskontrollerna.
- Finns statlig utredning om att ev. lämna över ansvaret för smittskydd till brukarna.
- Referensgårdsprojektet (kraftsamlingsmedel från LRF + projektstöd via landsbygdsprogrammet - verklig lönsamhet i nötköttsproduktion)
- Kontrollprogram för utedriffsbesättningar utan ligghall – igång nu och det betyder mycket
- Samverkan med Taurus gällande rådgivningssatsningar www.taurus.nu

Stor utmaning att få till en bättre fungerande marknad, för lite av värdet hamnar hos den som producerar köttet. Hälften av allt nötkött som äts i Sverige är importerat. Svensk nötköttsproduktion är oerhört konkurrensutsatt. Vi har pga. naturgivna förutsättningar, vår ”litenhet” och högre lagkrav högre produktionskostnader än i andra länder. Lönsamheten är varierande, men för de flesta svag. Litet utrymme för nyinvesteringar. Vi har ett definitivt beroende av att effektivt och marknadsanpassat kunna producera både nötkött till acceptabla priser och miljötjänster mot ersättning. Samhället har ett definitivt beroende av att det finns uthålliga företag med nötköttsproduktion. Många nötköttsproducenter känner stor frustration över ändrade och mycket försämrade villkor när det gäller betesmarkernas utseende (gårdsstödsdefinitionen). Allmänt finns en betydande oro för tvärvillkorssanktioner.

Nötköttsproduktionens lönsamhet:

Agribeeff kan på ett kraftfullt sätt bidra till en nödvändig förbättring av lönsamheten i nötköttsproduktionen. Vi får en beskrivning av hur lönsamheten ser ut nu och över tid i olika

produktionsformer och i olika regioner. Vi får ökade kunskaper om faktorer som påverkar lönsamheten och kan göra analyser och prognoser utifrån olika omvärldsförändringar.
www.agribeeff.se

Utmaningar: Att få till lönsam produktion och en framtidstro i näringen för att långsiktigt klara betesmarkerna. Landsbygdsprogrammet måste möjliggöra rationella enheter närmare brukningscentrum, styrmedel för att uppmuntra samverkan mellan olika fastigheter och kompetensrådgivning.

Utveckling av miljöersättningarna:

- Riktade och målstyrda miljö- och landsbygdsåtgärder
- Krav (regler) uppfylls och att inte stöden missbrukas
- Såväl villkor som tillämpning (kontroll) är förtroendeingivande
- Tydliga, långsiktiga avtal
- Att det om möjligt blir enklare

Miljöersättningar kopplat till marknadssynen – bra att lyfta fram detta. Vad är att vänta för nötköttsproducenterna? Det är tydligt att marknaden har anpassat sig till handjurspremien - man betalar mindre för detta kött. När man tar bort detta stöd måste priset upp. Det är tuffa förutsättningar, så då får miljöersättningarna vara en möjlighet för att jämna ut. Att dikorna finns är tack vare miljöersättningarna. Inte optimera utifrån stöden och tappa marknadslänken. Hur blir det när man frikopplat handjursbidraget nästa år? De ställen där det inte är lönsamt med handjur kommer att sluta. De större ställena kommer nog att fortsätta.

Workshop cost benefit-listan

Under den korta tid som var kvar av dagens möte påbörjade vi arbetet med att fylla på cost benefit-listan, främst i kolumnen ”nyttor”. Se separat dokument.

Nästa möte

---

9 september 2011 kl.10-16 i Stockholm.

Preliminär agenda för nästa möte:

- Organisationer presenterar sina ståndpunkter/önskemål (ca 30 min) – först till kvarn, anmäl till anna.loov@jordbruksverket.se
- Workshop cost-benefit-listan
- Sänd in övriga idéer och inspel i förväg till anna.loov@jordbruksverket.se

Vid anteckningarna
Anna Lööv